KOSSUTH LAJOS

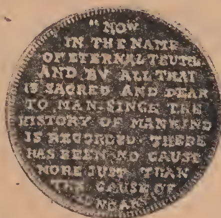
ÉSZAKAMERIKAI BESZÉDEI

A NEMZETISÉGEKRŐL ÉS A NEMZETEK TESTVÉRISÉGÉRŐL

ELŐSZÓVAL ÉS JEGYZETEKKEL ELLÁTTA

BALLAGI ALADÁR

CZEGLÉD

A KOSSUTH-MUZEUM KIADÁSA

1919

KOSSUTH LAJOS

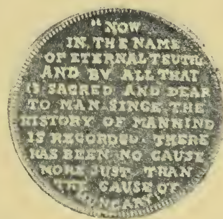
ÉSZAKAMERIKAI BESZÉDEI

A NEMZETISÉGEKRŐL ÉS A NEMZETEK TESTVÉRISÉGÉRŐL

ELŐSZÓVAL ÉS JEGYZETEKKEL ELLÁTTA

BALLAGI ALADÁR

CZEGLÉD

A KOSSUTH-MUZEUM KIADÁSA

1919

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

Az égből aláhullott *palladium* ereklyéje, az ó-hellén világ hite szerint, megoltalmazta Athent minden szerencsétlenségtől, — de csak addig, míg falai közt őrizték. — Kossuth Lajos akkor is védte nemzete igazait, mikor el kellett hagynia hazáját.

Kossuth 1849 aug. 20-án azzal a tudattal ment számkivetésbe, hogy reá ezentúl is «a rendületlen hazafiság tevékenységének szent kötelessége vár. Élő tiltakozást kell képeznie a magyar haza állami életének eltiprása ellen Isten és világ előtt. Szólania kell a némaságra kárhoztatott, cselekednie a bilincsre vert nemzet helyett, a bilincsre vert nemzet javára.»

S az azóta lefolyt hetven év távlatából ma már történelmi igazsággal állapíthatjuk meg, hogy ember soha hívebben és eredményesebben nem teljesítette fogadalmát, mint Kossuth Lajos. Nemzete mindenekelőtt neki köszönheti, hogy zsarnoki elnyomatását a Bach-korszak alatt csüggedés nélkül tudta végigszenvedni.

Magyarország akkor le volt ugyan tiporva, mégis *legalább* annyit nyomott a nagypolitika mérlegében, mint a kiegyezés után. 1867 után nem volt külügyminiszterünk ; Kossuth 1849-től 67-ig igazán annak tekinthető! Palmerston és III. Napoleon, Viktor Emánuel és Bismarck ő vele tárgyalva, hatalmi tényező gyanánt vették számba a magyart.

Kossuth attól a perctől fogva, hogy kezébe kellett vennie a vándorbotot, mint a magyar nemzet elévülhetetlen igazságának lánglelkű szószólója járta be a nagyvilágot, «még a háztetőkről is» hirdetve, hogy *vagyunk* és *leszünk*. S a hontalan vándor fenséges szózata megremegtette Ausztriát, a magyar nemzettel szemben rabszolgatartóként viselkedő nagyhatalmat.

Mindennel megáldotta az Úr kegyelme Kossuthot, amivel hatást lehet elérni. Kristálytiszta jellem, tudomány, daliás alak, ragyogó fellépés,

szívekig ható ezüst csengésű hang és a szónoki művészet felülmúlhatatlan varázsa egyesült személyében. Szava és írása megigéző volt nemcsak azért, mert álláspontját mindenkor a lehető legszebben és legjobban tudta kifejezni, hanem még inkább azért, mert egész élete tanúskodott mellette, hogy amit írt és amit mondott, azt a legmélyebben és legigazabban *érezte* is. Ezt még legádázabb politikai ellenfelei sem merték kétségbevonni.

Diadalútja a föld legszabadabb területén, Észak-Amerikában érte el tetőpontját. A tiszteletére vert emlékpénz, — melynek mását e füzet élére helyeztük — jelképileg mutatja, minek nézték ott a hontalan emigránst. Ez az emlékérem egyik oldalán Kossuthot ábrázolja magyar ruhában, e körirattal: «*Kossuth Lajos Magyarország Washingtona.*» Odahelyezték hát Washington mellé, ki az ő szemükben minden haladás, minden demokrácia, minden nemzeti függetlenség, szabadság, nagyság és dicsőség összfoglalatja. S azon idő óta Észak-Amerika közhelyein és magánházaiban egymás mellett díszeleg a falon a szabadság legnagyobb apostolainak az arcképe: Washington és Kossuth.

Az érem másik oldalán Kossuth hitvallása pompázik, melyet át akart és át is tudott vinni a köztudatba:

«Az örök igazság nevében s mindarra, ami az embernek szent és drága! — *mióta az emberiség története meg van írva, soha se volt ügy igazságosabb, mint a magyar ügy.*»

A világtörténelmivé válandott «magyar ügy» *Czegléd* városából indult ki. Ott toborzotta első katonáit. 1848 szept. 24-én, abban a pillanatban, mikor a kamarilla mindenfelől reánk tört, Kossuth Lajos így emelte föl szavát a magyar országgyűlésen:

«Lelkemben fel vagyok indulva azon gondolattól, hogy 40—50 *ezer potom ember bejő az országba s úgyszólván kardvágás nélkül foglalja el a hazát.* Én nem érzek magamban annyi erőt, hogy ezt tűrjem. Egy félóra mulva, mint a miniszterelnök által kiküldött biztos megyek a vasúton s megkezdem Czeglédnél felhívni a népet, hogy tömegestül fegyverbe szálljon. S így megyek tovább faluról falura és vagy nem látnak Önök többé, vagy látnak mint utócsapatát oly seregnek, mely maga is képes lesz semmivé tenni azon gyalázatos rablócsordát. Fél óra mulva zászló van kezemben s indulok. Hogy hol kezdem, megmondottam, merre fogok menni, nem tudom; de megyek arra, merre a körülmények, a nép hangulata s lelkesedése fogja adni az irányt.»

Még aznap Czegléden termett, mely még félévvel azelőtt, mint a vallásalapítványi uradalom legnagyobb magyar jobbágy-községe, verejtékezve robotolt s szállította a kis- és nagydézmát az uraság taksonyi granáriumába. Vele ment Jókai, Egressy Gábor, Csernátony, báró Lopresti Árpád és Rákóczy János.

Czeglédre érve, Kossuth gyújtó szózata már az indóházból visszatéríti a harctérre a Szent-Tamás alól ép akkor odaérkezett első pesti önkéntes zászlóaljat. A városban pedig örökké emlékezetes piactéri szónoklata, melyet a mai napig kegyeletesen megőrzött asztalról mondott a néphez, — szinte a földből teremtette elő a nemzetőrséget és honvédséget. S megy Kőrösre, megy Kecskemétre, az egész Alföldre. «Talpra magyar. Fel! fel! fegyverre! Velünk van az Isten és az igazság.»

E nagy napok óta a jobbágyi kötelékeiből Kossuth által fölszabadított Czegléd városa országszerte leghívebb őre Kossuth Lajos hagyományainak. Vidéki város létére mondhatni nemzetközi jelentőségűvé teszi a *Kossuth-kultusz,* mint amely oly magyar embert ünnepel, kire hódolattal tekint az egész emberiség.

De közvetlen kapcsolata is van a czeglédieknek a világpolitika legnagyobb eseményeivel.

Midőn 1876-ban, Ferenc József és II. Sándor cár reichstadti találkozása után, a nagypolitika legóriásibb következményű tüneménye, Bosznia tervbevett okkupációja előrevetette árnyékát: a czeglédi választókerület Kossuthot jelölte képviselőjéül. Nyujtó Pál választási elnök a kerület nevében december 25-én így fordult hozzá: «Felhasználjuk az első alkalmat arra, hogy *a magyar nemzet közvéleményének* egy újabb nyilvánulása által azon politika mellett tüntessünk, melyet Ön s vele az egész nemzet a *keleti kérdésben* magáénak vall.»

Két nap mulva Czegléd városa «egyhangú lelkesedéssel» képviselőül választotta Kossuthot s elhatározta, hogy a polgárságból önként vállalkozó küldöttség kézbesítse Baracconeban a megbízólevelet. Kossuth nem fogadta el a választást; nem akart alattvalója lenni oly fejedelemnek, ki magyar király létére egyúttal osztrák császár. De a czeglédiek ragaszkodtak föltett szándékukhoz, amit úgyszólván azon a napon hajtottak végre, mikor megtörtént a sorsdöntő lépés, mely időmúltával törvényszerűen magával hozta a világfelfordulást.

1877 január 15-én köttetett meg a *titkos,* — Bismarck előtt is eltit-

kolt szerződés Ferenc József és a cár között, mely szerint Ausztria és Oroszország megosztoznak a Balkánon inneni Törökországon. Ausztria annak fejében, hogy okkupálhatja Boszniát és Hercegovinát, szabad kezet ad Oroszországnak a szultán megtámadására és hogy terjeszkedjék a Balkán keleti részén.

S alig *öt nap múlva* a hódító-politikusok végzetes megállapodása után, 1877 jan. 20-án már útban volt Turin felé a város zászlajával és a nemzet közvéleményével a 115 tagú czeglédi küldöttség, hogy *elsőnek* tiltakozzék Ausztriának ama mélyen titkolt, de a magyar nép zöme által biztosan megérzett nagyhatalmi rablópolitikája ellen, melyre majdan csak a világháború borította a szemfedőt.

Turinból január 24-én vonult be a küldöttség Baracconéba, hol Kossuthot az agg Dobos János, a czeglédi ref. egyház ékesszavú lelkésze üdvözölte. Kossuth válaszának hatását a czeglédiekre nem lehet leírni. De meg lehet mérni azzal, hogy a zarándoklat évfordulója most is ünnep Czegléd városában. És mivel a küldöttség tagjai immár fogyatékán vannak,— hogy emléke soha el ne múljon, új tagokkal pótolják a halálejtette hézagokat.

A jövendőben Czegléd város közmondásos Kossuth-kultuszának még a turini százas küldöttség emlékénél is hatékonyabb emeltyűjét látom abban, hogy a város ezt a fenséges tisztét, pár nappal ezelőtt, úgyszólván intézményesen biztosította a *Kossuth-múzeum* fölállításával.

Ezeréves múltunk legnagyobb alakjának eme kincses háza nem jöhetett volna létre, egy fenkölt lélek kegyeletes hozzájárulása nélkül. *Özv. Kossuth Ferencné, szül. Krassay Mária* úrnő, a nagy név méltó viselője, a Kossuth-ereklyék egész tárházának birtokában, mindent megtesz, hogy a múzeum is méltó legyen ahhoz, akiről elnevezték.

Az ő gyűjteményéből valók azok a beszédek, melyeket Czegléd város Kossuth-múzeuma felhívására e füzetben teszek közzé, — Kossuth eredeti fogalmazatait és sajátkezű tisztázatait egybevetve válogatott beszédeinek angol kiadásával és amerikai ujságok egykorú közléseivel. Eddig ezek magyar nyelven kiadhatatlanok voltak. Most a viszonyok változtával, a kiadásnak nemcsak hogy akadálya nincs, de nemzetünk válságos helyzete mellett időszerűnek ítélem, hogy minél szélesebb körben újítsuk föl ama beszédek emlékét, melyek egykor magukkal ragadták Észak-Amerika közvéleményét.

Kossuth az Egyesült-Államokban erélyesen foglalt állást a Monroe-doktrinának Európára való kiterjesztése mellett. Mikor még Amerika gyönge volt, helyesen tette, hogy külpolitikáját pusztán csak az *amerikai* független országok megvédésére korlátozta. De mióta megerősödött, Amerikának igen is feladata meghiusítania minden elnyomatást Európában is, hogy saját lényét kiterjesztve az ó-világra, az «amerikai szabadságot» az egész emberiség köztulajdonává tegye.

A Washington végrendeletével és az eredeti Monroe-tannal ellenkező merész gondolatot mindjárt a hely színén, Washingtonban, Webster Dániel külügyminiszter nemcsak magáévá tette, hanem az ebből folyó következményt is menten formulázta. «Az Egyesült-Államoknak — úgymond — mint nemzetnek ugyanaz az érdeke a *nemzetközi* törvények dolgában, ami a magánegyéné *hazája* törvényeivel szemben.» Ami azt jelenti, hogy Amerikából kell kiindulnia az emberiség újjászületésének. Kossuth, válaszában ugyanezt variálta s végezte azzal, hogy «vagy nincs az európai kontinensnek semmi jövője többé, vagy a jövő egyedül az amerikai republikanizmus lehet.»

Mindez immár valóra vált profécia. A beavatkozás kötelességének 1852 jan. 7-én Kossuth által proklamált eszméje testet öltött a világháborúban való részvéttel. A republikanizmus jó részben megvalósult s Európa társadalma hovatovább közeledik Amerikáéhoz. Wilson elnök immár Európában hirdeti Kossuth legsajátabb eszméit: *nemzetek önrendelkezési jogát és a megalkotandó egyetemes népcsalád testvériségét.*

Kossuth és Wilson idevágó nyilatkozatai tökéletesen egybehangzók. Sarkigazságaik ugyanazon alapgondolat változatai.

Wilson szerint «semmiféle béke nem lehet tartós, vagy nem érdemes rá, hogy tartós legyen, amely nem ismeri el azt az alapelvet, hogy a kormányok jogos hatalmukat csak a kormányzottak hozzájárulásától kaphatják és nincs a világon oly jog, mely a népeket a hatalom egyik tulajdonosától a másiknak adhatná át, mintha azok birtoklás tárgyai lennének.»

Kossuthnál is megvan ugyanezen gondolat. «Nemzetek nem csordák, melyeket gazdájuk egyik legelőről a másikra terelhet.»

Wilsoni mondás, hogy «a világ nem élhet olyan békében, amely nem biztosítja az élet nyugalmát és nem fogadhat el állandónak oly békét, amely ellen egyes népek akarata lázadozik, amelyben a lélek, a jog, az igazság és a szabadságérzés *nem tud megnyugodni.*»

Erre Kossuth, nemzete nevében, *anticipando* egyszer s mindenkorra megadta a vitazáró választ:

«Nemzetem nem halhat meg a szenvedések alatt, melyek reá mérettek. A magyar kérdésnek történelmi alapja is van, jogi alapja is van, földleirati népességi, politikai, számtani alapja is van; s e kérdés Európa szabadságának, Európa hatalmi súlyegyenének érdekeivel kapcsolatos. Ily kérdések belekiáltanak a világtörténelem logikájába. E kiáltást ideig-óráig az erőszak elfojthatja, de az eseményt ki nem törülheti az események számlakönyvéből, hová azt a történelem beírta. E kérdés helyet fog magának követelni Európa függő kérdései közt mindaddig, míg vagy jog és igazság szerint meg nem oldatik, vagy a nemzet róla maga le nem mond.»

Et haec meminisse juvabit!

Ballagi Aladár.

A NEMZETISÉGEKRŐL.

(On Nationalities.)

A sajtó képviselőinek banketjén. New-York, 1851 decz. 14-én.

E banketten Mr. William Cullen *Bryant*, Amerika egyik legnagyobb költője, a Thanatopsis hírneves szerzője elnökölt. Számos beszédet intéztek Kossuthhoz. Ezek közül csak a legszebbet és a legértékesebbet emelem ki. Ép akkor tért vissza angolországi követségéből Mr. George *Bancroft*, teljhatalmú miniszter, az Amerikai Egyesült-Államok legnagyobb történetírója. A banketten magasröptű beszéddel köszönté Kossuthot, mint a kor előrehaladó gondolatának zászlóvivőjét. «Kossuth vezéreszméjét: *a népek önrendelkezési jogát és szolidaritását* a korhadt Ausztria és a deszpotikus Oroszország *viribus unitis* ideig-óráig elföldelhették, de mégis azé a jövendő s végtére is annak kell győzedelmeskednie az egész világon.» Ekkor Kossuth emelkedett föl s meg-megújuló lelkes ovációk közt mondta a következő beszédet.

Uraim! Örömmel üdvözlöm Önöket, mint a sajtó képviselőit, kiknek ilyen vagy olyan magatartása reményeink teljesüléséhez vagy bukásához vezethet. Én nem félek a roppant hatalomtól, melylyel rendelkeznek, sőt abba vetem reménységemet. Mert jól tudom, hogy az Önök kezében a független köztársasági sajtó—fegyver, a jog és az igazság védelmére; fáklya, melyet a halhatatlanság tüzénél gyujtottak meg; szikra, mely minden ember lelkében ott ragyog, hogy isteni származását bizonyítsa. És mivel hazám ügye is a jog és igazság kérdése és csak megvilágításra van szüksége, hogy a szabadság minden barátjának és minden nemesen gondolkodó embernek segítségét megnyerje, — ez okból, Uraim, örömmel szólok Önökhöz.

Bárha szomorúsággal látom, hogy osztrák cselszövések, az egyszerű, világosan megtörtént dolgokat, a történelmet meghamisítva, elferdítve, utat találnak még az amerikai sajtóba is: mégis büszke és boldog vagyok,

tudva azt, hogy óriás többségük felismerve nemes hivatását és a szabadság iránti nagylelkű ösztöntől vezéreltetve, szent jogainknak fogja pártját a zsarnokság sötét fondorlataival szemben. Független sajtójuk ezzel egyszersmind bebizonyította azt, hogy sajtószabadságuk a rágalommal szemben is a leghathatósabb ellenszer; sokkal jobb minden megelőző cenzuránál, mely ha védené is az igazságot, az emberi értelmet mégis örökös gyámság alatt tartaná, kiskorúságra kárhoztatná.

Önökhöz, Uraim, annál nagyobb örömmel szólok, mert ekként amaz eléggé meg nem becsülhető előnyhöz jutok, hogy szózatom nagy, dicső és szabad népükhöz *mindenüvé* elhatol.

Nagy szó ez Uraim! és mégis betűszerint igaz.

Még csak nyolcvan évvel ezelőtt is, halhatatlan Franklinjuk saját sajtója volt csaknem az egyedüli a gyarmatokban: most pedig többjük van háromezer ujságnál, melyek ötmillió példányban jelennek meg. Minden felnőtt ember átlag két ujságot olvas hetenként s százöt példányt az év folyamán. Úgy értesülök, hogy csak New-York államban több az ujság, mint a nagy Unión kívül az egész világon, és hogy csupán e városnak hírlapforgalma ha nem is haladja meg, de csaknem utóléri egész Nagy-Británniáét.

De még ennél is több, amit bátran kijelenthetek, hogy az Egyesült-Államokon kivül, alig van még valahol gyakorlatban az igazi sajtószabadság. Tényleg az egy Norvégia az, a melyről nem vagyok egészen tájékozott.

Az egész európai szárazföldön azonban, Önök tudják, hogy a sajtó bilincsekbe van verve. Franciaországban, a névleges köztársasági kormányzat alatt,* a győzedelmes

* Az 1848 dec. 10-én francia köztársasági elnökké választott Louis Napoleon Bonaparte épen ekkor, 1851 dec. 2-án követte el az államcsínyt, melynek következménye az volt, hogy a francia nemzet 7.824,189 szavazattal 253,145 ellenében, császárrá választotta. «Amerikában mély benyomást tett az államcsíny sikere. Sokan találkoztak a gazdagok közt s a demokrata táborban, kik tüstént Napoleon pártját fogták s a magyar sympathiák ellen izgatni kezdtek. Az államcsíny híre leverőleg hatott Kossuthra, ki egy pár napra vissza is vonult, egészsége meg volt támadva s kedélye megsebezve a váratlan fordulat által.» Pulszky: Életem és korom. II. 78.

forradalmaknak minden gyümölcsét letépte a mindent központosító hatalom fagyos marka, — a törvényhozási és közigazgatási mindenhatóság. A francia sajtó függetlenségét tönkre tették; mert a kormány nem bírja a közvélemény nyilt szavát elviselni; és abban a köztársaságban csaknem bűnszámba megy a «Vive la république!» kiáltása.

— Gyászos látvány, s egyúttal hathatós figyelmeztetés a központosítási törekvések ellen.

Az amerikai Egyesült-Államokon kivül még csak Nagy-Britannia az, mely szabad sajtóval dicsekedhetik. Ott, a szabadság bizonyos tekintetben csaknem egészen korlátlan. Mert én magam láttam ott falragaszokat, melyeken a nyomdász neve is ki volt téve s nem hirdettek kevesebbet, mint hogy Viktória királynő, mint nem törvényes királynő börtönbe való és hogy mindazokat, kik uralmon vannak, fel kellene akasztani; de e bolondos kifakadásokon az emberek csak nevettek.

Mindamellett, remélem, hogy Nagy-Britanniának fenkölt lelkű népe nem fogja tőlem zokon venni, ha azt mondom, hogy sajtójuk a gyakorlatban még sem szabad. Szabadsága azért nem valódi, mert nem terjedhet ki az egész közönségre, hanem csak egyes részeire, tehát kiváltság jellegű.

Az ujságok megadóztatása elvonja ott a hírlapokat a szegények elől. Önök ily adót nem ismernek, tehát tíz-, sőt húszszorta olcsóbban adhatják lapjaikat, mint angol kollégáik. Innen van, hogy egyes napilapjaik harminc-, sőt hatvanezer olvasóra tesznek szert, míg Angliában csak egy ujság közelíti ezt meg, a London Times, mely talán eléri a harmincezernyi forgalmat. S ez a szám is, Angliában tartózkodásom alatt, az angol közszellem dícséretére legyen mondva, nem kevesebb mint hatezerrel csökkent, amiatt, mert a Times ellenséges magatartást tanusított Magyarország igaz és szent ügye iránt.

Ha ellenben az Önök szabadsajtóját nézem, helyzetét olyannak találom, hogy Önökhöz beszélve, egy egész néphez jut el szózatom, sőt mi több, egy egész művelt néphez.

Hogy mily széles rétegekben terjedt el a műveltség

Önöknél, azt legjobban bizonyítja napilapjaiknak óriási forgalma. Mert nem csupán az olcsó ár az, mely a sajtót Önöknél közkinccsé teszi, ahelyett, hogy az a gazdagok kiváltsága lenne; hanem még inkább járul ehhez *ingyenes közoktatásuk* általánossága.

Dicső a tudat, hogy csupán ez ifjú virágzó városban körülbelül százezer gyermek részesül évenként a közoktatás jótéteményeiben. Tudják-e, Uraim, mit tartok én legkimagaslóbb alkotásuknak? Úgy olvastam, hogy midőn mérnökeik geometriai vonalakat húznak, irányt adandók velük vándor ültetvényes-rajaiknak ama pusztaságokban, hol még a szűz természet háborítatlanul imádja teremtőjét, — a községnek kijelölt terület minden harminchatodik négyszögénél (square) egy csupasz karót ütnek le e dicső felírással: «Népnevelés alapja».* Nos, ha ez úgy van, hát ebben látom legértékesebb alkotásukat!

Szerintem nem földrajzi helyzetük, anyagi erejük vagy népük vállalkozó szellemében rejlik jövőjük főbiztosítéka, hanem csakis a művelődésnek általánosságában. Mert *ha egyszer egy egész nép kiművelődött, az sohasem fog másban, mint a szabadságban megnyugodni.* Önök is mindíg hajlandóak lesznek a szabadsághoz való ragaszkodásra és elég nagyok, elég hatalmasok arra, hogy akaratukat érvényre is juttassák.

Midőn hazám ügyében szerény kérelmemmel egész nemzetükhöz fordulok: Önök, Uraim azok, kik annak állását nemzetükkel megértetik. Nagyon megnyugtató tehát reám nézve, hogy nem egyes, elszigetelt emberek, hanem «a sajtó» hatalmas összesége, testülete ajándékozott meg engem nagylelkű érzelmei nyilvánításával.

Vegyék hát kérem tekintetbe, hogy bárhol és bármit szólnék is, azt mindíg a sajtónak szántam; nyelvem min-

* Kossuth «példa gyanánt» említé ugyanezt 1848 aug. 5-én Eötvös közoktatási törvényjavaslata alkalmából: «minden 600 hold mellé — így szólt — odaütik a karót s minden 16-ik karóra oda van írva: «népnevelés alapja». Mielőtt ember, város volna, a jövő nevelésnek alapja már minden 16-ik karón ki van mutatva. Ennek alapján volt lehetséges, hogy ily rövid idő alatt Amerika a népnevelésre többet tett, mint a vén Európának akármely nemzete.»

den tökéletlenségéért pedig hadd kérhessem elnézésüket, mint karuknak, azaz foglalkozásuknak egyik tagja : mert tényleg az voltam valaha.

Igenis, Uraim ; mint ujságíró kezdtem meg nyilvános pályámat. Önök, boldogságot adó intézményeik birtokában, nem is tudják, mit jelent az írás, midőn kezeinkre egy *osztrák cenzor* bilincsei nehezednek.*

Az íróasztalnál ülni, a pillanat követelményeitől telt szívvel, az igazság érzelmeivel hevített, telített lelkiismerettel, elvektől és meggyőződésektől lelkesített kedéllyel és a hazafias tűztől teljesen átmelegített lélekkel ; — aztán pedig szem előtt látni a cenzor ollóját, mely orvul lesi, mint nyirbálhatja meg a gondolatot, béníthatja meg az érveket, gyilkolhatja meg az eszméket és teheti semmivé a dolgos napok és az álmatlanul töltött éjjelek termékeit ; tudni, hogy a nép nem érzelmeim, gondolataim és írásaim után fog majd fölöttem ítélni, hanem abból, mit a cenzor cséplője csaknem mindíg üres, magvesztette szalma gyanánt rendelkezésére bocsát ; észrevenni, hogy e cenzori tilalomnak aztán még csak nincs is zsinórmértéke vagy határa, hanem kizárólag egy önkénykedő ember tetszésétől és tudatlanságától függ, ki már foglalkozásánál fogva is arra van ítélve, hogy gyáva és bolond legyen. Oh! e fölöttem függött kis olló gonoszabb nyomorúságot jelentett minden Damokles-kardnál. Oh! napról-napra így folytatni e sisyphusi munkát, higyjék el nekem, nem a legkisebb áldozat amit egy intelligens ember hazája és az emberiség oltárán

* Kossuth e tárgyról 1847 nov. 19-iki és 1848 márc. 14-iki beszédében nyilatkozott. De legrészletesebben azt hiszem énelőttem. Collegno al baracconei látogatásomkor egyebek közt ezt mondta : «Nincs Önöknek arról fogalmuk, minő gyötrelem politikai napilapot cenzura mellett szerkeszteni! Mikor egy-egy cikknek épen a legjavát törlik, amely nélkül ellaposodik vagy értelmét veszti az egész. A legsikerültebb vezércikk is puszta betűhalmazzá omlik össze, ha kilopják belőle a lelket. Estefelé rendesen átküldtük Budára a kefelevonatot, mert kéziratot nem néztek át. Késő este érkezett vissza, rendszerint tele törléssel, vagy épen — kiigazítva. S minő volt az az igazítás! De azért visszaigazítani crimen læsæ lett volna. Igy történt, hogy néha azon mód, a cenzor korrekturájával nyomattam ki dolgozatomat. A kikorrigált helyek kirívók s a világ azt tartja, hogy én írtam ; pedig dehogy írtam : a cenzor erőszakolta bele» stb. Ld. Vasárnapi Ujság, 1880. 518. l. A Hon, 1880 jul. 31.

egyátalában csak hozhat. Pedig ilyen a sajtó helyzete nemcsak Magyarországon, hanem mindazon országokban, melyek az ausztriai uralommal vannak megátkozva.

Az általunk ezelőtt nemrég megteremtett reformok sajtószabadságot adtak a többi között nemcsak hazámnak, hanem közvetve Bécsnek, Prága és Lembergnek is, egyszóval az egész ausztriai birodalomnak; és már csak ez is kell, hogy biztosítsa irántunk való rokonszenvüket. Az orosz beavatkozás azonban az egész európai szárazföldön elnyomta a szabad sajtót. Mert a sajtó szabadsága összeférhetetlen Oroszország túlsúlyával és az ausztriai dinasztiának létével magával is, mely minden szabad gondolatnak föleskiidt halálos ellensége. Kell tehát, hogy e tények megnyerjék, biztosítsák nagylelkű támogatásukat e zsarnokok elseprésére, hogy szabadság támadhasson ott, hol most még aljas elnyomás garázdálkodik.

Még csak nem is régen egy newyorki hirlapban rendszerbe szedett hazugságok láttak napvilágot,* melyek vakmerően még azt az állítást is meg merték kockáztatni, hogy a magyarok küzdöttek volna az elnyomásért, míg másrészt az ausztriai dinasztia volt az, mely a szabadságért kiállott! Az efajta arcátlanságok még olyasvalakit is képesek bámulatba ejteni, ki orosz árulást eleget látott. Hogy még így is lehet ügyünket meghamisítani, fölöttünk gúnyolódni és cenzurát gyakorolni!

Vértanúinkat is, kiknek vére az égre kiált, lehet bolondok módjára kinevetni. Hőseinket, kiket a történelem hódolva fog tisztelni, lehet Don Quixotteoknak nevezni. De hogy szabad emberek között is, kik magukat azonfelül köztársaságiaknak vallják, akadjanak olyanok, kik előtt egy szerencsétlen nemzetnek még leggyászosabb szenve-

* Kevéssel Kossuth partraszállása előtt, a New-York-Times, egy angol lapból átvett, Kossuthot és a magyar ügyet gyalázó cikket tett közzé. Erről mondja Kossuth egyik kísérője: «Képzelni lehet érzelmünket, kik reménnyel telve tettük meg a hosszú tengeri útat, midőn New-York egyik legnagyobb lapja egy ellenséges kéz által írt cikkével, jó hírünket s becsületünket, ez egyetlen vagyonunkat s ajánló levelünket sárral láttuk bemázolva.» László Károly: Napló-töredék, 127. l.

dései sem szentek: ez, valóban, szomorú lapja lesz az emberiség történelmének.

Nem várhatják tőlem, hogy a rágalmak ez özönére ez alkalommal részletes cáfolatokkal válaszoljak. Fenntartom azt tollamnak. De amennyiben mind e rágalmak arra támaszkodnak, hogy a nagy világ Magyarország viszonyát országunk többi nemzetiségeivel szemben általában nem ismeri: engedjék meg, hogy *a nemzetiségek* e kérdéséhez szóljak, melynek hamis elmélete nagy károkat okoz Európa sorsában.

Soha még szót annyira félre nem magyaráztak, mint a «nemzetiséget», mely ép ezáltal veszélyes eszközzé lett az abszolutizmus kezében a szabadság ellen.

Hadd kérdezzem meg Önöket, Uraim, vajjon Önök, az Egyesült-Államok népe *nemzet-e*, vagy nem? Van-e *nemzeti* kormányuk, vagy pedig nincs? Ugyebár azt válaszolják, hogy *igen*: nemzet vagyunk, nemzeti kormányzattal; pedig hát Önök sem mindannyian egyvérűek, egynyelvűek. Népmilliók beszélnek Önök közül angolul, de mások meg francia, német, olasz, spanyol, holland és dán nyelven, sőt még indiai tájszólások segélyével is érintkeznek egymással s Önök mégis *nemzetet* alkotnak! Sem központi kormányuk, sem az egyes államok vagy hatóságok nem hozzák meg törvényeiket az Önök által használt valamennyi nyelven mégis *nemzeti kormányuk* van.

Nos, tegyük föl, hogy Önöket is elfogná Bábel átka és felkiáltanának: «Az Unió állami egysége elnyomást jelent! Törvényeink, intézményeink, állami és városi kormányaink csupa elnyomatás! Mit nekünk Unió, mit törődünk jogokkal? Mire jók a törvények? Mi nekünk a szabadság? Mi a földrajzi fekvés, vagy az érdekek közössége? Mindez semmi: *a nyelv, az a minden* (language! that is all)! Osszuk hát fel az Uniót, fel az államokat, magukat a városokat, az egész területet a különböző *nyelvek szerint.* Hadd váljék minden nyelvnek népe külön állammá: mert minden nemzetnek joga van nemzeti élethez, reánk nézve pedig egyedül a nyelv és semmi egyéb nem alkotja a nemzetiséget. Míg tehát az állam nem a nyelven alapszik, addig annak szervezete egyértelmű a zsarnoksággal.»

Ugyan hová jutna akkor nagy Uniójuk? Mivé lenne alkotmányuk, legnagyobb embereik e dicső öröksége? Mivé ama halhatatlan csillagok az emberiség erkölcsi egén? Mi lenne országukkal magával, honnan a szabadság szelleme a felvilágosodás napja felé száll föl és felszállásával a remény sugarait árasztja az emberiség jövőjére? *Ugyan mivé lenne akkor e köztársaság nagyszerű, hatalmas összetétele, komplekszuma, ha érintetlen egész voltát, integritását valaha darabokra tépnék a nyelv dühöngő (furious) ábrándozói, fanatikusai?* Köztársaságuk nemtőjének, mely most a szabadság és boldogság egyre-másra keletkező templomai közt haladhat, csakhamar romok fölött kellene ellépkednie és gyászolhatná az emberiség reményeit.

De hisz' te boldog vagy, szabad nemzete Amerikának, mert házadat a *szabadság* egyetlen biztos alapkövére építetted! Ez az elv oly állandó, mint maga a határtalan menny boltozata, örökkévaló, mint az igazság, szolidáris, mint a hatalmas óceán és egyetemes minden égalj alatt és minden időben, mint maga a Gondviselés. Önök felett nincsenek zsarnokok, kik a visszavonás Eris almáját vetnék közéjük és gyűlöletet támasztanának e nagy nemzeti családban: fajgyűlöletet, az emberiség ez átkát, a zsarnokság e vészhozó szövetségesét. Megkapó látvány, miként vándorolnak e partokra különböző országok elnyomottjai. kiknek otthon más-más volt ugyan a nyelvük, történelmük és szokásuk, mégis tagjaivá válnak e nagy nemzetnek és ujjászületnek, a mint egyesülhetnek a közös szabadság nagy elvében.

Ha egyedül a nyelv tenné a nemzetet, akkor nem is igen van nagy nemzet a földön; mert egyetlenegy több milliót számláló ország sincs, melynek lakosai ne beszélnének egy nyelvnél többet.

Nem! *Nem csupán a nyelv teszi a nemzetet.* Hanem az érdekek, a jogok, a kötelességek, a történelem, de főleg az intézmények közössége az, melyek által nyelvre nézve és fajilag különböző bizonyos lakosság egymáshoz fűződik, naponkint összetalálkozva községeiben, melyek a kereskedelem és ipar otthonai és központjai. De meg' maguk a hegyláncok, a folyók és folyamok hálózatai, a talaj,

melynek porában összevegyülnek őseik halotti maradványai, kik ugyanazon közös földért, ugyanazon érdekekért, a dicsőség és bánat közös örökségeért, a törvények és intézmények közösségeért, közös szabadság és közös elnyomásért véreztek: mindezek benfoglaltatnak a nemzet szó mindent felölelő értelmében.

Hogy ez igaz, hogy a nép ezt józan eszénél fogva ösztönszerűleg megérzi, seholsem tűnt ki oly nyilvánosan, mint ép e pillanatban is szülőföldemen. Ausztriai Ferenc József kijelentette, hogy Magyarország mint nemzet, vagy mint állam *nincs többé!* Ostromállapotba helyezte s még most is haditörvények uralma alatt tartja. Idegenek, kik ép oly kevéssé ismerik törvényeinket és történelmünket, mint nyelvünket, uralkodnak most ott, hol atyáink éltek-haltak és testvéreink elvérzettek.

Szülőföldünkön ma csaknem bűnszámba megy, ha valaki magát magyarnak nevezi. Az áruló dinasztia pedig, hogy a világ előtt igazolja Magyarország eltörlését, területei felosztását és az így feldarabolt tagoknak a rabszolgaság közös testébe való visszakebelezését, — azt igyekezett kimutatni, hogy a magyarok saját hazájukban is kisebbségben vannak.* Remélték, hogy a megfélemlítés, a terrorizmus még a valóságos magyarokat is arra fogja bírni, hogy nyelvüket és eredetüket megtagadják. Elrendelték tehát a népszámlálást. A haditörvények vaskezével hajtották azt végre és terrorizmus alkalmazásával a nők és férfiak ezreit, akik magukat magyaroknak vallották, akik a magyaron kívül semmiféle más nyelvet nem tudtak, minden tiltakozásuk dacára tótok, szerbek, németek és oláhoknak iratták be, csupán mert nevüknek nem volt egészen magyaros hangzása. És mégis mi volt e rosszakaratú csínynek eredménye? Az a fölfedezés, hogy a tulajdonképeni Magyarország tizenkét milliónyi népessége közül, több mint nyolc millió a tiszta magyar, tehát valami két millióval több, mint amennyinek mi tudjuk.**

* Az összes lakosságnak 44·2 százaléka!

** Az 1850/1-iki népszámlálás «teljes hasznavehetetlenségéről» ld. Fényes Elek: A magyar elem s ellenesei, 9—17. l. V. ö. Keleti Károly: Hazánk és népe, 70. l.

A nép tehát ösztönszerűleg megérezte a zsarnok ama szándékát, hogy a nyelvet ürügyül használva, elpusztítsa a nemzet komplexumának lételét és úgy felelt a zsarnoki csínyre, mintha azt kívánta volna kifejezni: «Nemzet vagyunk és kell is, hogy az legyünk; ha pedig a zsarnok csak a nyelvet tekinti a nemzetiség ismertetőjelének, nos, hát akkor magyarok vagyunk mindannyian!» És jól jegyezzék meg Uraim, hogy mindez nem az én kormányzóságom, hanem az ausztriai hadi törvény alatt történt így. A bécsi kabinet erre dühös lett; új cenzusra gondolt, de okos emberek megmondták neki, hogy egy újabb népszámlálás mind a tizenkét milliót magyarnak fogja nyilvánítani. Így maradt el aztán az újabb cenzus.*

Lám, mennyire igaz az az állításom, hogy nemcsak a nyelv teszi a nemzetet! S felfogásom helyessége mellett mindenekfölött tanuskodik az Önök nagy köztársaságának a példája.

Az európai kontinensen azonban, szerencsétlenségre egy iskola alakult, mely a nemzetiség fogalmát csakis a nyelvvel volt hajlandó azonosítani ** és ahhoz fűzött politikai igényeket. Vannak egyesek, kik ama tant hirdetik, hogy a fennálló államoknak meg kell szünniök és hogy a világ területeit nyelvek és nemzetiségek szerint, csakis *nyelvhatárok* kipécézésével kell beosztani.

Belátják, nemde, hogy e gondolat, ha nem lenne kivihetetlen, képes volna az emberiség átkává lenni, mint halálos csapás a művelődésre és haladásra. Az emberiséget évszázadokra vetné vissza; mert ez a harc és háború örökös forrásává lenne. Van ugyanis egy szent és csaknem vallásos kegyelet erejével bíró kötelék, mely az ember szívét hazájához köti és soha senki nem állna rá, hogy csupán azért hagyja el szülőföldjét, mert szomszédja más

* A később, 1857-ben megejtett újabb népszámlálás, az «adatok hiányosságára» hivatkozva, tényleg adós maradt az egyes nemzetiségek lélekszámának kimutatásával.

** A német és osztrák iskola, Häufler, Streffleur, majd Böckh; nálunk, jóformán ide sorolandó, 1858 óta Mocsáry, aki szerint: «nemzet oly embereknek összessége, kik egy eredetűek, egy nyelven beszélnek s magukat egy családnak tekintik» (Nemzetiség, 41. l.).

nyelven beszél. Mert szívével csügg a szent helyen, hol atyáinak hamvai fekszenek, hol saját bölcsője is ringott, hol az ifjúság rózsás álmait végigélvezte és a hol férfikorában végzett munkájának nyomait maga a természet is magán viseli.

A nyelvhatárok kitűzése tán még rosszabb következményekkel járna, mint hajdan a népvándorlás. Csakis zsarnokság, de semmi más nem keletkezhetnék az egész emberiségnek ily fanatikus harcbakeveréséből.

De legkülönösebb a dologban, hogy e gonosz tan hirdetőinek egyike sem hajlandó annak következményeit önmagára nézve levonni, ellenben igenis hajlandók azzal másokat boldogítani. Minden francia dühbe borul, ha Németország tőle a nyelv jogán követeli az ő *Elzasz-át*, vagy pedig ha ugyancsak e jogon Spanyolország követelné tőle a Pyrenaeusok határait. Viszont azok között is, kiket már maga e gondolat izgalomba hoz, vannak, kik azt kívánják Németországtól, adna fel egy nagy területet hazájából, mert ott a lakók egy része más nyelven beszél. Magyarországtól meg azt kívánnák, hogy darabolná fel területét, melyet hegyláncokkal, folyamokkal, maga a Teremtő határolt körül, valamint az együttélésnek ezredév-megszentelte kötelékeivel, csatolt össze; hogy vágnánk le jobb kezünket, Erdélyt és engedjük azt át a szomszédos Oláhországnak; hogy Shylock-módra egy fontot messünk ki mellünk kellő közepéből, a Bánátot és azt a gazdag vidéket, mely a Duna és Tisza között elterül, hogy megnöveljük vele Török-Szerbországot és így tovább. Ily törekvésekben csak a *hódítás* elavult szelleme nyilatkozik, de mint újfajta, könnyű hódítás, mely nem fegyverrel, hanem *nyelvvel* akar győzni.

Annyit tudok, hogy legalább itt, *az Egyesült-Államokban e képtelen gondolatot senki sem fogja hirdetni.* Nem is hirdethetné. *Mert e dicső köztársaság nem azért nyitotta meg vendégszerető kikötőpartjait az emberiségnek és üdvözölte az idesereglő bevándorlók millióit polgárjogok nyujtásával, hogy aztán az Uniót hálából darabokra téphessék,* és hogy még egyes államaikat is, független országokul, a nyelvhatárok szerint osszák szét új keretekbe.

És tudják-e, Uraim, hogy ez ostoba gondolat hol tűnt fel az európai szárazföldön? A panszlavizmus eszméjében, amely szerint a szláv fajok vannak arra hivatva, hogy a világon uralkodjanak, amint azt egyszer a rómaiak tették. Orosz terv volt ez: pokoli szándék, melynek segélyével a nemzeti érzésből eszközt akartak formálni arra, hogy a világ fölött Oroszország legyen az úr.

Talán nem ismerik Önök e tervnek történelmi eredetét. A zsarnokság legerkölcstelenebb cselekménye, *Lengyelország* harmadik felosztása után, a sors véletlene Czartoriski herceget Katalin cárnő udvarába hozta. Később Sándor cár miniszterévé lett. E minőségében azon nemes törekvéstől indíttatva, hogy bukott hazáján segítsen, az ifjú cártól azt kívánta, állítaná vissza jogaiba Lengyelországot. Ennek fejében kárpótlásul, egyenlő érték gyanánt ajánlotta azt, hogy Oroszország terjessze ki hatalmát a régi szláv faj valamennyi nemzetére. Hiszem, hogy szándéka tiszta volt; azt is hiszem, hogy nem kívánta magát túltenni ama természetes határokon, melyeket a nyelvek hasonlóságán kívül maga Isten vont meg a különféle nemzetek között.

De arról, úgy látszik, megfelejtkezett, hogy csakhamar nem lesz képes uralkodni az önmaga által fölidézett szellemek fölött és hogy illetéktelen, helytelen fanatizmus különféle szeszélyes formákat talál majd ez eszme kereteibe kényszeríteni azt, amitől magának a keretnek kell darabokra hullania. Elfelejtette, hogy az orosz túlsúly sohasem kedvezhet a szabadságnak; elfeledte, hogy ez még a szláv nemzetiségek kifejlődésére sem lehet kedvező, mert e gondolat keresztűlvitele által valamennyi szláv nemzet lassankint beleolvasztatnék az oroszságba, s Oroszország, vagyis a zsarnokság felszívná őket is, mint saját népét.

Oroszország igen készségesen megragadta a ragyogó gondolatot. Az is meglehet, hogy a fiatal Sándor cárnak eleintén nemes hajlamai voltak. Hiszen az ifjúság meleg szíve még fogékony a nemesebb ösztönök iránt. Nagyon ritka jelenség a történelemben, hogy ifju fejedelmek zsarnokság dolgában oly koraérettek legyenek, mint ausztriai Ferenc József! De a hatalom néhány évi gyakorlata

elegendő volt arra, hogy Sándor szívéből is kitörölje a nemes érzelmek minden szikráját, ha ugyan volt benne. Mert bizony a Romanoffok trónján az embert csakhamar elnyeli az autokrata. Szentpétervárnak hagyományos politikája sem az a légkör, melyben az újjászületés palántája megnőhetne. Így a fantasztikus gondolatból csakhamar az elnyomás fegyverét kovácsolták az orosz túlsúly biztosításának szolgálatára. Oroszország a panszlavizmus gondolatát arra használta, hogy segélyével Törökországot megtörje és hogy Ausztriát szófogadó csatlósává tegye. Törökország még ellentáll, de Ausztria máris bele esett csapdájába. Oroszország tehát szétküldötte ügynökeit, guritani kezdte rubeleit és működtetni titkolódzó, vesztegető és lélekvásárló diplomáciáját. A szláv nemzeteket bujtogatni kezdték minden külföldi uralom ellen és vallási függetlenséget hirdettek nekik, melyet majd a cár felsőbbsége alatt megvalósíthatnak; de főleg a védnöksége alatti panszlavizmussal áltatták őket. A cár, nagy birodalma népmillióinak is, — kik mind elnyomottak, mind rabszolgaságban nyögők és nagyravágyásának vak eszközei, — hizelkedve helyezte kilátásba, hogy ők még a világ urai lesznek, de csak a végett, hogy valahogy a szabadságra ne gondoljanak. Mert tisztában lévén azzal, hogy az ember keble ugyanegy időben két eszmét, két nagy szenvedélyt nem képes egyenlő erősre táplálni és növelni: nagyravágyással vakította őket, hogy a szabadságot ne lássák.

E nagyravágyás Európában valamennyi szláv nemzetet hatalmába ejtett, s így lett a panszlavizmus nem annyira a nemzetiség, mint a nyelv uralma mozgalmának forrásává. *E szó «nyelv», minden más érzést pótolt, elnyomott és így vált átkává a szabadság fejlődésének.*

A szláv fajoknak csak egy kis töredéke látta tisztán a dolgokat és ellentállott e sötét orosz terv áramának és ármányának. Ezek *a lengyel demokraták* voltak: az egyedüliek, akik *megértették, hogy szabadságért küzdeni annyit jelent, mint nemzetiségért harcolni.* Ezért harcoltak ők sorainkban is. Készséggel sereglettek volna hozzánk ezer és ezerszámra, hogy ügyünket előbbrevigyék; de mert nem tudtuk őket felfegyverezni, nem fogadhattam el nemes ajánlatukat. —

Mi magunknak is százannyi harcrakész kezünk volt, mint fegyverünk és senki sem akadt a világon, ki hadiszerrel ellátott volna.

Ez az igazi eredete és természete a nemzetiségi kérdésnek Európában.

Most nézzük, milyen volt ily körülmények között Magyarország helyzete.

Nyolcszázötven évvel ezelőtt, midőn Magyarország első királya, Szent István maga is felvette a keresztyénséget, Németország római katholikus papságát kérte föl, hogy segítene kegyeletes munkájában. Segítették is ők, de a mint azt már az emberek természete hozza magával, ehhez világias célokat is fűztek. Magyarország tág teret nyujtott a külföldiek nagyravágyásának, akik rábírták a királyt arra, hogy egy különös elvet tegyen magáévá, melyet még végrendeletébe is belefoglalt: hogy ugyanis nem jó, ha egy ország népe csak egy fajtáju és csak egy nyelvű.* Másik rendszabályuk az volt, hogy ezentúl az egyház *latin nyelvén* menjen a kormányzás, a törvényhozás, az igazságszolgáltatás és mindenféle hatósági ténykedés.

Innen ered az a fatalitás, hogy a demokrácia századok folyamán sem tudott Magyarországon nagyra nőni. Mivel minden köztevékenység latin nyelven ment, a törvényeket latin nyelven írták, sőt még a közoktatás is latin volt, a nép nagy tömege, földmívelő létére, mindezekben részt nem vehetett; az a néhány ember meg', ki a nép soraiból is hozzájutott, teljesen elidegenedett a nép érdekeitől. E *holt* latin nyelv, melyet egy *élő* nemzet közéletébe uralomra segítettek, egyszersmind a legkártékonyabb korláttá lett a szabadsággal szemben. A reformáció mérte rá az első csapást. A protestáns egyház, mely a nemzeti nyelvet vitte be az istenitiszteletbe, a szabadság szelleme fejlesztésének közvetítőjévé vált s így hajdani küzdelmeink a vallásszabadságért mindig kapcsolatban voltak a politikai jogok védelmével. De a latin közélet még tovább is csak folytatódott egész 1780-ig. Ekkor

* Betű szerint: «unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est».

Habsburg József a központosítást tartva szem előtt, a német nyelvet tette a latin helyébe. Ez aztán felrázta aléltságából a magyarság nemzeti érzelmeit. Őseink látván, hogy egyfelől a latin nyelv, mert kizárja magát a népet, nem igen szolgálhat a szabadság ügyének; másfelől meg' a bécsi kabinet ama szándéka, hogy az ausztriai dinasztia közös abszolutizmusának megvalósítása végett Magyarországot elnémetesítse, a nemzeti egyediség megsemmisülésére vezet: ellenszegültek a tervnek, s ahelyett a nemzeti eszmét karolták fel. 1790-től fogva tehát, abban az irányban kezdtek törvényeket hozni, hogy lassankint és lépésenkint kiszorítsák a latin nyelvet a törvényhozás és a kormányzás köréből és hogy helyébe oly élő nyelvet tegyenek, melyet maga a nép is jól ismer. És ugyan mi természetesebb annál, mint hogyha egy nyelv választásának kérdése előtt állottak, akkor első sorban épen a magyarra gondoltak? Annál is inkább, mert a magyarul beszélők többen voltak, mint a más nyelven értők, de ha nem is többen, legalább is annyian voltak, mint összevéve mindazok, kik valamely más nyelvet használtak.

De legyenek szívesek azt is megjegyezni, Uraim, hogy ezzel még semmi más nyelvet el nem nyomtak: mert a magyar nyelvet senkire sem erőszakolták. Bárhol volt még a közéletben más nyelv is használatban, bármely egyház, iskola vagy község körében, azt a magyar nyelv nem nyomta el. Csakis *a holt latin volt az, mely lassankint eltávolíttatott a hivatalos használatból és annak Magyarországon a magyar nyelv foglalta el helyét.*

Magyarországon, mondom. Kérem, Uraim, tessék megjegyezni: e rendelet sohasem volt Horvátország és Szlavónia municipális életére kiterjesztve, mely bár 800 évig tartozott Magyarországhoz, még sem volt a tulajdonképeni Magyarország, hanem oly nép otthona, melynek saját helyi intézményei meghagyattak.

Maguk a horvátok és szlavónok közös országgyűlésünkön ismételten megsürgették, hogy alkalmat adjunk nekik a magyar nyelv elsajátítására, hogy mivel joguk van hozzá, élvezhessék is azt az előnyt, mely közös Magyarországunk kormányhivatalainak viselésével jár.

Erre az alkalmat meg is adtuk nekik, de senkit sem kényszerítettünk, hogy éljen vele. Magában Magyarországon pedig sohsem avatkozott a magyar nyelv bármely más népnek saját municipális vagy közéletébe, sem családi, társadalmi vagy hitéletébe. *Csakis a latin nyelvet pótolta, melyet semmiféle nép nem beszélt és mely a szabadsággal ellentétben volt*, amennyiben kizárta a milliókat a közéletből. Mivel pedig mi a népnek akartunk szabadságot adni, kiszorítottuk azt a latin nyelvet, mely annak jövőjét gátolta. Mi tehát csak azt tettük, mit Európában minden más nép is megtett és egyengettük vele az utat az egyetemes szabadság felé.

Államuk még ebben a tekintetben is szerencsésebb. Ifjú nemzet létükre nem találták a latin nyelvet útjukban, midőn e köztársaságot megalapították ; így aztán törvényre sem volt szükségük, hogy azt a közéletből eltávolítsák. Önök a kongresszusban és az állami törvényhozásban mind elejétől fogva egy élő nyelvet alkalmaznak, mellyel kormányuk is uralkodik. Csak a lakosság gyenge többségének anyanyelve az, és még sem fog akadni ember az egész Unióban, ki abban *elnyomást* látna, hogy a törvényhozás és a kormány nem alkalmazza működésében az Egyesült-Államokban otthonos valamennyi nyelvet.

És még egy dolgot kell itt megemlítenem. A latin nyelvnek a magyarral való helyettesítése nem újabb keletű intézkedés volt, hanem lépésről-lépésre ment végbe 1791-től fogva.

Midőn mi 1848-ban demokratikus reformjainkat keresztülvittük, kivívtuk, — *nyelv és valláskülönbség nélkül* politikai, társadalmi, polgári és teljes vallásszabadságot adtunk *az egész népnek ;* figyelmünk arra is kiterjedt, hogy minden nyelv és faj *egyenlő védelemben* részesüljön és mindegyiket felruháztuk *egyenlő jogokkal* arra, hogy a közalapból előmozdíthassa úgy egyháza mint iskolái erkölcsös, vallásos és tudományos fejlődését. Sőt még politikai dolgokra is kiterjesztettük ezt, szentesítvén minden nyelvnek szabad használatát a törvényhatóságok és községek körében, valamint az igazságszolgáltatásban.

A törvényeknek mind e nyelveken való kihirdethetése,

minden embernek arra való joga, hogy saját nyelvén kérvényezhessen és követelhessen igazságot és végre a kormány kötelezettsége, hogy azokra hasonló nyelven adja meg a választ: mindez megadatott és így e tekintetben is *sokkal több* történt nálunk, mint amennyit bármely más nemzet valaha engedett nyelvek igényeinek, *sokkal több, mint amenynyit az Egyesült-Államok is valaha tettek*, bárha nincs még egy ország a világon, hol annyi nyelven beszélnének, mint nálunk.

A legrágalmazóbb félremagyarázás tehát azt mondani, hogy a magyarok csak *saját fajuk* uralmáért küzdöttek. Nem; mert mi polgári, politikai, társadalmi és vallásos szabadságért küzdöttünk, mely mindannyiunk érdekében állott az ausztriai zsarnokság ellen.

Mi az *önkormányzat* nagy elveért küzdöttünk a *központosítási* törekvésekkel szemben; mert központosítás abszolutizmust jelent, alkotmányos jogokkal összeférhetetlen. — Ausztria adta ennek a legjobb bizonyítékát. Az ausztriai háznak sohsem volt szándékában Európa nemzeteit alkotmányos jogaiban meghagyni, még kevésbbé nekik olyanokat adni. Ezt egy más alkalommal fogom bebizonyítani. S a Habsburgok barátai mégis azt mondják, hogy e ház 1849 márciusában alkotmányt adott. Nos, hol van ez az alkotmány ma? Nemcsak hogy sohsem hajtották azt végre, de három hónappal ezelőtt formálisan vissza is vonták!*

Még a minisztérium szót is kitörölték az ausztriai kormány szótárából! Schwarzenberg megint házi, udvari és állami kancellár, amint annak idején Metternich volt. Csak az a különbség, hogy Metternich nem uralkodott az egész ausztriai birodalmon a katonai törvények vas önkényével, amint azt Schwarzenberg teszi. Metternich csak *kikezdte* Magyarország, Erdély, Horvátország és Szlavónia alkotmányos jogait; Schwarzenberg *megsemmisítette* azokat

* Még az osztrák centralista Czoernig szerint is: «die Einbeziehung Ungarn's in den neuen Reichsverband liess die Unausführbarkeit der Verfassung vom 4. März 1849 erkennen und bestärkte nur die fast allgemeine Ueberzeugung von der nicht ausreichenden Haltbarkeit dieser den Charakter der Uebergangszeit offen an sich tragenden Satzung.» (Oesterreichs Neugestaltung, 1858. S. 28.). 1851 aug. 20-án vonták vissza.

és Ferenc József, az ifjú Nero,* mind e nemzeteket közös rabszolgaságba taszította! Ezzel aztán *a nemzetiségeknek igért egyenlőség*** a legszószerintibb értelmében lett végrehajtva, mert azok ma mindannyian *egyenlően* elnyomottak és mindannyi fölött egyenlően uralkodnak az abszolutismus elvei szerint és a német nyelvvel. — És ugyan mi okból vonták vissza azt az illuzórius alkotmányt?

Mert az kezdettől fogva merő hazugság és lehetetlenség volt. Mert azt a központosítás elvére építették fel. Mert az tizenhárom különféle nemzetet központosított, melyeknek politikai történelmük nem volt közös, ha csak abban nem, hogy mindannyian ausztriai uralom alatt kínlódtak. Ily körülmények között egy közös élet is oly képtelenség volt, melynél csak az azt kilátásba helyező csalás volt nagyobb.

Nem tudom ez óriás thémát egy beszédben kimeríteni. De összefoglalhatom abban, hogy mi, általános szavazatjogon alapuló köztársasági intézményekre törekszünk. — Azt akarjuk, hogy falun és városban, vármegyén, országszággyűlésen és a kormányzatban a szuverén nép többsége intézze a maga közdolgait. Önkormányzat — szuverén nép — általános szavazatjog s a többség uralma — ez a mi elvünk, melyért élünk-halunk. Ez hát az, aminek elérése végett segítségül hívom fel épen Önöket, hatalmas irányítóit dicső hazájuk közvéleményének.

Gondolják meg, hogy a mi letiprásunk nemcsak minket érint, hanem együtt jár vele az egész európai emberiség elnyomatása. Így vérzik Németország valami harminc apró zsarnok alatt, kik a nagy zsarnokok frigyére támaszkodhatnak, melynek fészke Szentpétervárott van.*** Így szenved a szép, de szerencsétlen Olaszország, mely annyi tekintetben drága és becses szívünknek. Közös ellenségünk bajtársakká tett a szabadság és függetlenségért való harcban.

Én tudom, mint áll Itália és bizalommal merem bátran állítani, hogy Olaszországnak csak abban a nagy köz-

* «The young Nero» — csak az eredeti kéziratban.
** Ez a híres «Gleichberechtigung der Nationalitäten».
*** I. Miklós, a «vaskezű cár» vezetésével.

társasági pártban lehet reménye, melynek élén *Mazzini* áll. Neki semmi köze sem lehet kommunisztikus tervekhez, vagy a francia szocializmus tanaihoz ;* ellenben azt akarja, hogy Itália szabad és köztársasági legyen.

Mert ugyan honnan másfelől várhatná Olaszország szabadságát és függetlenségét, ha nem attól a párttól, melyet Mazzini vezet? Talán a nápolyi királytól? Hadd hallgathassak ez utálatos, átkozott emberről.** Vagy talán Piemont és Szárdinia dinasztiájától? Ez ugyan alkotmányosnak mondja magát és mégis fogollyá teszi a szegény magyar katonákat, kik Piemontban keresnek menedéket ; elfogja és kiszolgáltatja Ausztriának, hogy az agyonlőhesse őket : és agyonlövöldözik ; növelvén ilyképen számát ama 3742 vértanúnak, kiket Radetzky három rövid év alatt végzett ki a vérpadok ezrein.

Így vált a Szavojai-ház Ausztria vérebeivé a menekülő magyarokkal szemben.

Uraim, a közvélemény nagylelkű rokonszenve itt, hála Istennek, erősen megnyilatkozott Magyarország sérelmei és szenvedései iránt. Az Önök segítségéhez fordulok, tartanák e rokonszenvet ébren, hogy amaz indítvány mellett foglaljon állást, melyet a segély- és kölcsönalapot gyűjtő társulatok alakítása ügyében a városi testület banketjén kifejezni szerencsém volt. Ne tekintsék beszédem gyenge voltát, hanem csupán ügyem igazságának erejét s republikánus szívük nemes lendületét követve, ajándékozzák meg azt a független sajtó védő támogatásával. Mert akkor igazolva fogjuk még látni az Önök elnöke költeményének eme nemes szavait :

* Mazzini a kommunizmusban — ami akkor egyértelmű a szocializmus rendszerével — minden képzelhető zsarnokság megtestesülését látta. Egy évvel Kossuth beszédje előtt, 1850-ben, igen lenézően nyilatkozott a kommunisták «agyonszabályozott társadalmáról», mely az egyént «numerussá és termelő-géppé aljasítja.»

** Ez II. Ferdinánd, a két-Szicilia királya, Mária Terézia osztrák főhercegnő férje, a hírhedt «Re Bomba». Gladstone kevéssel előbb ostorozta az angol parlamentben a forradalom megtorlásakor tanusított hóhérkodásai miatt.

Igazság! fölkelsz, ha levertél:
Míg Isten él, tart életed;
Vakság! elpusztulsz hogyha *egy* seb ér,
S *minden* híved...
(hadd toldom meg azzal)... pusztúl veled.*

E beszédnek sajátkezű angol kézirata mellett, Kossuth hagyatékában megtaláltam magyarnyelvű eredeti tervvázlatát is. Az alábbiakban közzéteszem, mert igen tanulságosan s irodalmunkban első ízben mutatja be, hogy Kossuth Lajos miként gondolta át szónoklata tárgyát s mily szabatosan állapította meg annak a logikai menetét. De csakis azt. A vázlat gazdag anyagkészletét, elmondott beszédében, egyáltalán nem merítette ki. Úgyszólván csak válogatott belőle. Itt föl nem használt részeit Glasgowban, 1858 november 18-án mondott beszédében értékesítette.

«Nationalitas» kérdése.

Hogy a politicai jogok nem race szerint voltak:
a nemes birt politicai jogokkal, akármi eredetű,
a nép nem, akármelly eredetű;
nemes, nemcsak magyar,
nép, nemcsak nem-magyar.

Sőt a magyarnak hibája volt, hogy a maga nemzetiségét 1790-ig éppen nem vette politicai calculusba.

Már Sz. István theoriája: nem biztos az ország mellyben egy nyelv — sok németet hozott be s meggazdagította, országnagyokká tette.

Aztán az Anjou-ház alatt az olasz — még legnagyobb királyunk Mátyás is, mellynek udvara tudomány s művészet temploma volt, az olaszokat pártolta.

Az osztrák-ház alatt eláradtunk indigenákkal.

Horvát, slavon, tót, oláh nemesség igen sok — egész vidékek lakossága mint Turopolya — s példátlan! a horvát nemes minden joggal bírt az anyaországban — magyar ott nem, ha protestans volt, s horvát nép fél-adót fizetett, még a magyar egészet.

* Truth crush'd to earth shall rise again;
The eternal years of God are hers;
But error, wounded writhes in pain,
And dies *among*...

(let me add, Sir,)... *with all* her worshippers. (Bryant).

Szászok teljes önkormányzási privilegiummal, csaknem republicanus alapon.

Sőt németek és tótok hamarébb adván magokat városi industriára s telepedvén városokba, mit a magyar földmívelő nem szeretett: Magyarország legrégibb privilegiált városai nem magyarok, s ezeket alkotmányban participáltatta a magyar, míg a magyar földmívest s magyar földmíves városokat nem.

Jószágadományozás pénz, vétel alapján — idegeneknek kedvezett.

Annyira nem igaz, hogy a magyar race nyomta a többit!

Egész nemesség azaz constitutionalis = ½ millió; a magyar = 6—7 millió — s a mágnás nevek közt 5 idegen, míg egy magyar.

Vagy nyomtuk az 1848. revolutióval?

Boldog Isten! hiszen ez mindenkit egyformán szabaddá, politicai nagykorúvá tett.

S mikor ezt tettük, akkor emeltettek az osztrák intriguák fegyvert ellenünk — s mégis nemzetiségi harccal rágalmaznak!

Vagy tán nyelv tekintetében?

Rövid historiája a latin nyelv uralmának: papuralomból eredt, s nevelés is azon menvén, a nép kizárva maradt még a közélet publicitásából is s érdekéből.

Ezért democratiai tendentia első lépése: élő nyelvet hozni be a közéletbe.

Tehát lassan, fokozatosan, 55 évi fokozattal behoztuk a magyar nyelvet a latin helyébe — de csak oda.

Élő nyelv kellett? *Hungarian language in Hungary.*

Törvénnyel — mert kellett — mi nállatok *de facto*; s ha itt nem elnyomás az angol congressus, hogy volna nállunk az, hogy Hungarian legyen s ezzel democratiai — ami elébb latin volt s vele aristocratiai.

Volt igenis nationalitási antagonismus, de ennek nem az az eredete, mintha a magyar nyomott volna, *hanem más.*

Mi? *ezt én fogom megírni.»*

A NEMZETEK TESTVÉRISÉGÉRŐL *

(On the Brotherhood of Nations,)

Newark,** New-Yersey állam, 1852 ápr. 21-én.

Rövid idő mulva elhagyom az Egyesült-Államok területét. Honom, az én földre tiport hazám felé szálló gondolatom immár nem azt veszi számon, hogy mit szeretnék itt tenni, hanem hogy mit tettem eddig? Úgy vagyok, mint az az ember, aki védelmezett egy ügyet, melytől nemcsak saját élete és boldogsága függ, hanem mindazok élete és boldogsága is, kiket szívébe zárt. Elhintettem az igét s lelkemre aggodalom nehezedik, vajjon sikerrel-e? Miután védőbeszédemet befejeztem, az Önök esküdtszéke már visszavonult az ítélet meghozatalára és én szorongva várom igazmondásukat. Vajha megnyerhettem volna az Önök nagybecsű jóindulatát, hogy annak gyümölcsét leszakíthatnám — amily derék, ép oly szerencsétlen nemzetem számára!

Az Isten házában vagyok. Keresztyénekhez szólok, protestáns templomban, hol az evangyéliom papja volt

* Az 1820-as évek óta Európa szabad-gondolkodói a császárok «szentszövetségével», a francia forradalmi «fraternité» alapján, a népek szentszövetségét igyekeztek szembeállítani. Legelőbb, tudtommal, *Beranger:*

Peuples, formons une sainte-alliance,
Et donnons-nous la main.

Már *Mazzini*, 1832-ben, «a népek testvériségét (fratellanza dei popoli)» s ez alapon való társulását lelkesen minősíti «a diadal egyedüli eszközének (l'unico mezzo di trionfo)». *Kossuth* itt közlött beszéde a világszerte hangoztatott és rendkívül népszerű koreszmét az evangéliomi szellem követelménye gyanánt mutatja be.

** Iparűző város, New-Yorktól 24 kilométernyire.

az, ki engem az Önök nevében fogadott.* Hadd szóljak most Önökhöz mint keresztyén ember, ki szívemből fakadó kötelességemnek tekintem azt, hogy nemcsak magán-, de nyilvános működésemben is mindig összhangban cselekedjem azzal a felfogásommal, melyet magamnak a keresztyénség elveiről az «Élet Könyve» alapján alkottam.

Az Egyesült-Államok népét megfigyeltem rengeteg területük csaknem minden éghajlata alatt. Észleltem azt a befolyást, melyet a földrajzi fekvés gyakorolt jellemére. Láttam, miként módosulnak ugyanazon elvek és ugyanazon intézmények és miként alkalmazkodnak az egyes helyek körülményeihez; észrevettem azt is, mint veti a mult árnyékát a jelenre, sötétebben az egyik, kevésbbé sötéten a másik helyen s azt találtam, hogy az ember mindenütt csak ember, ki osztozik az emberi természet mindama vágyaiban, melyek áldást épúgy hozhatnak magukkal, mint csapásokat; néhol az áldás, másutt a gyarlóságok kerekednek fölül, következményeikkel együtt. Itt-ott azt is kellett tapasztalnom, hogy a múló óra apró érdekei miként tolakodnak be többé-kevésbbé az általános érvényű elvek birodalmába. De az is bizonyos, hogy bárhol volt alkalmam magához *a néphez* jutni, általában nemes és nagylelkű szívet találtam, mindenkor készen oly állásfoglalásra, melyet Önöknek már nemzeti helyzetük is küldetésként kijelöl. Helyzetük megkívánja, hogy nagy nemzet legyenek; ezért *kénytelenek is nagy nemzethez méltóan cselekedni;* mert különben arra a névre igényt nem tarthatnának. Ez, azt hiszem, kétségbevonhatatlan.

A népesség száma magában még nem jelent nagyságot. A chinaiak például talán nyolcszor annyian vannak mint Önök és China még sem nagy, mert elszigetelte magát a világtól.** Azt sem lehet mondani, hogy valamely nemzet helyzete attól függne, amire számot tart. China

* T. i. Rev. Dr. Eddy, ld. F. W. Newman: Select speeches of Kossuth. London, 1853. p. 277.

** China volt az 1840-es és 50-es években minden zsarnokság és elmaradottság jelképe. Azért méri össze Mazzini, gyűlölete legfőbb tárgyával, Ausztriával: «Austria è la China d'Europa: Dispotismo, Ferocia, Immobilità.»

például «a mennyek birodalmának» mondja magát, Önöket pedig és Európát vadaknak, barbároknak tekinti. *Nem az, hogy minek adjuk ki magunkat; hanem inkább cselekedetünk bizonyítja legjobban azt, hogy mik vagyunk.* Nagy tehát csak az a nemzet, mely nagy dolgokat művel. És hadd mondjam el azt, amit az evangyéliom egyik amerikai papjától hallottam. «A nemzeteket — így szólt — a világegyetem nagy Istene ép úgy ellátta egyéni tulajdonságokkal, mint az egyes embereket. Mindegyiknek kiszabta rendeltetését, küldetését s el is várja tőlük, hogy a maguk részéről hozzá fognak járulni az önkormányzatra hivatott ember eme képességének kifejtéséhez. Ha pedig valamely nemzet ebbeli kötelességének nem tenne eleget: úgy fog vele bánni, mint haszontalan cseléddel, mint a meddő fügefával, mely rászolgált, hogy gyökerestől kitépessék és a tűzre vettessék».*

Jónás próféta is ott üldögélt a hajlékára kúszott töknek árnyékában, elszigetelt, önző közönyösségében élvezve, hogy megszabadult «a hőségnek bántásától. És örüle Jónás a töknek felette igen», mit sem törődve a lábánál elterülő Ninive városa milliónyi népének sorsával. Ámde mi történt? «Szerze az Isten egy férget másodnapon reggel, mely a töknek tövét megrágá és megasza az.»**

Isten az Egyesült-Államok népének is megadta a kiváltságot, nem hogy a tökinda, hanem hogy a dúslombú szőlőtőke árnyékában nyugodjék, valamint a jóízű füge fájának terebélyes ágai alatt. Adjanak érte hálás köszönetet az Úrnak! De vajjon aztán Önöknek is, Jónás módjára, illik-e az érzéketlenség köpenyébe burkolózniok, nem törődve azzal, ha *a többi nemzet* elnyomatás alatt nyög is, magára hagyatottságában? Nem nyujtanának-e testvérkezet megmentésükre, avagy még csak szavukat sem emelnék fel, hogy tiltakozzanak az elnyomásra szövetkezett gonosztevők összeesküvése ellen? S nem járulnának-e alamizsnájukkal ahhoz, hogy legalább így segítsék elő meg-

* E részt az eredeti fogalmazatba idegen kéz, angol-szabású írással iktatta. Bizonyosan maga az a pap, akire Kossuth hivatkozik.
** Jónás próféta, IV. 5—7.

szabadulásukat? Vajjon nemzeti erejüket és képességüket «véka alá akarják-e rejteni»[1] avagy uzsorakamatra, kölcsönbe szeretnék adni? Olvassák a Megváltó sarkigazságát: «Amit akartok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek azokkal.»[2] Az Üdvözítő ez aranyszabálya épúgy alkalmazható nemzetekre, mint egyes emberekre.

Tegyük föl például, hogy az Egyesült-Államok függetlenségi harca idején, a spanyol kormány közbelépett volna, hogy addigi vívmányaiktól megfossza Önöket; ha akkor, amidőn Önök már ki voltak merülve, tüzérséget küldött volna oda, hogy otthonukat bombázza és a lakosságot legyilkolja: ily beavatkozás láttára mit gondoltak és mit éreztek volna őseik? Ugyanazt, nemde, amit Magyarország gondolt és érzett, midőn az orosz medve legázolta, mindent agyontaposó talpaival. Felhívták volna a magas egeket, hogy álljon bosszút e betolakodásért. És ha akadt volna nép a föld színén, mely az elnyomó ellen fölemelte volna szavát a nyilvánvaló igazság mellett: az a nép ugy-e bár dicsőségben tündöklött volna a nemzetek égboltján és áldva áldanák mainapiglan.

Amit Önök másoktól elvárnának, tegyék meg azt másokkal hasonlóképen.

Önöket azonban nem sujtotta külső beavatkozás veszedelme, sőt sokan siettek segedelmükre úgy erkölcsi tiltakozással, mint anyagi segítséggel. Harmincnyolc hadihajó, tizenkilencmilliónyi pénzsegély, 24,000 puska, 4000 katona és Franciaországnak egész politikai súlya, ügyük javára hullott a mérlegbe.[3] — Én nem kérek Önöktől távolról sem ennyit, az elnyomott Európa részére.

Az evangyéliom egy másik sarkigazsága szerint «ne vegyünk részt más emberek bűnében.»[4] Ez is épúgy alkalmazható egyénekre, mint nemzetekre. Ha Önök, az Egyesült-Államok lakói azt látják, hogy más nemzetek megsértik az emberiség nagy törvényét és azt *hallgatag*

[1] Máté evang. V. 15. Márk IV. 21. Lukács XI. 33.
[2] Máté, VII. 12.
[3] Lafayette és Rochambeau vezetése alatt, 1777-től 1780-ig.
[4] János, jelenések könyve. XVIII. 4.

szemlélik, anélkül, hogy ellene felemelnék tiltakozó szavukat: akkor Önök érdemben cinkosává lesznek az általuk elkövetett bűnnek; mert mihelyt nem rosszalják azt, felbátorítják a bűnöst, hogy vétket vétekre halmozzon.

Ne vegyen hát részt egy nemzet sem, *de még hallgatásával sem*, egy másik nemzetnek a bűnében. Midőn pedig Önök azt látják, hogy az emberiség nagy törvényét, azt, amelyen saját nemzeti létük is nyugszik, azt, mely függetlenségi nyilatkozatukba is be van iktatva, megsértik és megszentségtelenítik, vajjon maradhatnak-e Önök akkor nyugodtan? Ha igen, akkor bocsássák meg nyiltságomat, ha azt mondom, hogy az elkövetett bűn egy része az Önöké és mig az egyének az örökkévaló világban várják az ítéletet: addig a nemzetek, a történelem tanusága szerint, *már itt e földön* elveszik magaviseletük méltó jutalmát. Mert a nemzetek sorsában az ok és az okozat összefüggésben van egymással.

A nemzet ne csak olyan legyen, mint valami *tó*, melynek tükörsíma felülete köröskörül idegen fény játszi világosságát tükrözi vissza; hanem legyen olyan, mint a *folyó*, mely forrásából gazdag kincseit ontja és hordja szét a föld legtávolabbi vidékeire is.

A nemzet ne csupán *világítótorony* legyen: egy-helyben megálló jelzőkészülék, melyet azért építettek a partra, hogy az utasokat a vész helyére figyelmeztesse; hanem legyen *mozgó mentőcsónak*, mely a szabadság kincseit ezreknek és millióknak elviszi saját házájukba, ajtójuk elé.

Megvallom, Uraim! hogy én is osztoztam ama várakozásokban, melyeket Európa nemzetei tápláltak Amerikával szemben. Vajjon túlságosan vérmesek voltak-e kívánságaim, midőn azt reméltem, hogy e tekintetben nem fogunk csalatkozni? Annyit mindenesetre mondhatok, hogy ha ily várakozásokat tápláltam, az csak az Önök bátorítása alapján történt.

Ezzel pedig hadd induljak beszédem vége felé. Néha egyetlen szó is többet mond, mint akár egy kötetre való legügyesebb szónoklat.

Midőn az Alleghani hegységen átkeltem, amaz újonnan megszállott vidéken, mely még alig van betelepítve

és mely minden lépten-nyomon magán viseli, hogy új alkotás: véletlenül egy omladozó új házat pillantottam meg. Bámultam azon, hogy Amerikában is romokat látok. Ott azt a házat valami szerencsétlenség érhette, Isten keze sujthatta le, gondoltam magamban és megkérdeztem az egyik szomszédtól: «Ugyan mi sors érte ennek a gazdáját?» «Épen semmi különös, — válaszolta — elment Nyugatra, mert itt nagyon is *kényelmes* volt az élete s a vadonban útat törő amerikai telepítvényesek jobb' szeretik az ellenkezőt.» Csak egy szót mondott, de kötetekre menő volt benne. Népük jellemét, csodás belső fejlődésük és gyors gyarapodásuk titkát világosabban adta értésemre, mintsem azt Amerika szelleméről szóló tanulmányok vaskos kötetei tehették volna. A fékezhetetlen erélynek ösztöne és mindama határtalan erő, mely az «előre» * szóban rejlik, világosan feltárult szemeim előtt. Abban a pillanatban átéreztem, mily óriás dolgokat vihet végbe az az erély, az egész emberiség becsületére és állandó előhaladására, — ha t. i. el nem téveszti az útját. Azért csak arra kérem az Istent: óvja meg népüket, nehogy elnyelje az *anyagiasság*. Mert az önzés büszke eredményei már a következő nemzedék kezén úgy elkallódnak, úgy szétfoszlanak, akárcsak egy álom; míg a legkisebb igazi jótétemény az emberiséggel szemben oly maradandó, akárcsak maga az öröklét.

Amerika népe! Csodálatos a te tetterőd; de úgy jelened, mint jövőd érdekében csak arra kérlek az egész emberiség nevében: vigyázz! Oh vigyázz, nehogy a jót meg a rosszat a rideg anyagiság indokai szerint mérlegeld.

Én, viharos életemben olyan töméntelen sok szomorú és keserű órát értem, hogy nagyon jól tudok emlékezni az igazi vigasz minden szavára, mely néha-néha derűt vetett utamra.

Csaknem négy hónappal ezelőtt történt, de még mindig oly tisztán emlékezem rá, mintha csak tegnap történt volna, hogy az Önök küldöttsége mult decemberben, New-

* «go ahead!» a yankeek jelszava; rendesen utána teszik: «help yourself» (segíts magadon).

Yorkba érkezett. Midőn átadta volna Newark városának szivélyes üdvözletét és meghívását, engem *testvér*nek *szólított, testvérnek az emberi jogok és az emberi sors igazságos és méltányos elbírálásában ; testvérnek az emberi szív minden nemes és szent érzelmeiben.* Ezek voltak akkor az Önök szavai, tegnap pedig Newark népe bebizonyította nekem, hogy érzelmeik is megegyeznek azokkal ; érzelmeik, melyek nem olyanok, mint a szenvedélyek hirtelen fellobbanásai, hogy aztán ép oly hirtelen lehüljenek, hanem mint a testvériség és barátság érzelmei, melyek tartósak, hivek és igazak.

Önök engem a testvér kedves nevén szólítottak és üdvözöltek. Midőn tehát idejöttem, Önök jogosítottak fel arra, hogy testvér módjára vegyek búcsút Önöktől. Testvérek között pedig egy meleg kézszorítás, egy gyöngéd könny a szemben és e szó «emlékezz és ne felejts» többet mond, mint amennyit a szónoklat minden művészete kifejezhetne. És emlékezzenek rá, óh ne felejtsék testvéreim! hogy az én kezemmel *egy egész nép* szorít kezet Önökkel és hogy szemem könnyeiben annak a könnyei is csillognak. Nemzetem szenved, jobban és többet mint bármely más nép — a világ miatt, az elnyomott világért. És mivel a *küzködő* szabadságot képviseli: testvéri szeretetet és testvéries segítséget vár Amerikától, mely szerencsére, a *virágzó* szabadság képét viseli.

Hadd maradjon a «testvér» szó, az értelmében rejlő drága kötelékekkel együtt, az a benyomás, melyet szívükben hátrahagyok. Hadd búcsúzzam el Önöktől e szavakkal : *testvéreim, emlékezzetek reánk!*

5|T447

Ára 3 kor.

